

EDVARD GRIEG

på Elsesro

Foto: Svein-Magne Tunli • tunliweb.no

Elsesro er det stedet ute i Sandviken, der Gamle Bergen Museum befinner seg nå. Der er også en båtslipp og et sjøbad og en restaurant, men museet er den største aktør i landskapet. Men museet har bare vært der siden etter siste krig, og stedet er mye eldre enn det. Hva var her før museet kom? Da var her et lyststed med et skipsverft og senere et melteri. Det krever kanskje en litt nærmere forklaring.

I 1784 ble det opprettet hele to skipsverft i Bergen, ett på vestsiden av Nordnes, der det fortsatt heter Verftet, og ett på Elsesro i Sandviken. Sistnevnte ble drevet av skipsbyggmester Rasmus Rolfsen, som også drev et annet skipsverft inne i Vågen, like innenfor Bergenuken, der det fortsatt heter Bradbenken, og der seilskipet "Statsraad Lehmkuhl" fortsatt ligger som en synlig reminisens fra seilskipstiden. Der kunne han imidlertid bare reparere og vedlikeholde båter, mens i Sandviken var det store nok forhold til også å kunne bygge nye båter.

Følgelig drev han om vintrene sin virksomhet stort sett inne på Bradbenken, med datidens fartøyer i hovedsak liggende hjemme, mens han om somrene drev ute i Sandviken med nybygging, når fartøylene ellers var uteseilende. Således er skipsverfts- og slipp-tradisjonene lange her ute på Elsesro.

Her bygget han også opp sitt lyststed, eller sommersted, der familien kunne tilbringe ferietiden, slik mange av oss fortsatt gjør det "på hytten". Kjernen i den nåværende restaurantbygningen er faktisk familien Rolfsens sommerbolig, og flere andre hus er også bevart fra den tiden. Dessuten er navnet her ute – Elsesro – en oppkalling etter Rasmus' kone Elsebe.

Flere "byggverk" kom til, da neste generasjon Rolfsen, som het Tønnes til fornavn, overtok stedet i 1808.

Det gjelder hele parken med dammer

og små fossefall, og det gjelder det lille lysthuset, som blir "hovedpersonen" i denne fortellingen. Det står fortsatt helt ute på pynten med utsikt sørover Byfjorden, mot selve byen. Det er en liten åttekantet hvitmalt bygning med bare ett rom og et tak som går opp i en høy spiss. Det må være bygget omkring 1810-15, og blir i de gamle kildene kalt "det kinesiske lysthus". Det har ikke mye med ekte kinesiske lysthus å gjøre, men det viser hvordan man her i Bergen for to hundre år siden trodde at kinesiske lysthus så ut.

Vi vet ikke hvem som planla det slik, Tønnes Rolfsen kan for så vidt godt ha tegnet det selv. I alle tilfelle må vi kunne tenke oss, at familien satt samlet her på dovne sensommers ettermiddager, og nøt sin varme sjokolade med krem, eller fruen inviterte sine venninner fra byen ut til en lett formiddags-te med sukker og tørre kaker.

Først i 1850-årene begynte eierne å bo her fast gjennom hele året. Da hadde enda en generasjon overtatt stedet, med samme navn som den første, Rasmus Rolfsen, men med ny næringsvei. Han drev ikke lenger skipsbygging men maltproduksjon, og ble den første her i Bergen som drev det i industriell skala. Han ble også blant de største i landet innen denne bransjen, og fremdeles står hans enorme gråsteinsbygning – hans melteri – her ute, muligens som Bergens nå eldste industribygning.

Men det var lysthuset det her skulle handle om. Den siste Rasmus Rolfsen hadde ingen familie, og av den malten han produserte, får vi som bekjent øl – hverken sjokolade eller te. Lysthuset ble derfor stående bortgjemt og forlatt.

I 1870-årene bodde Edvard Grieg fortsatt i Christiania (Oslo) med sin familie. Det var ennå ti år til han skulle komme til å bygge Trolldhaugen og flytte inn der. Men han var født og vokset opp her i byen, og hans foreldre bodde fortsatt her. De hadde flyttet fra

sitt sted oppe på Landås, og leiet seg inn i et hus i Sandviksveien. Hver sommer kom Edvard med sin kone Nina over og besøkte dem der.

Men Edvard tok også med seg sine komponistoppdrag, det var uaktuelt for ham å ta ferie fra dem. Derfor måtte han finne et sted å komponere, også der hvor han og hans Nina ferierte. Selv om han ellers var en beskjeden mann, var han kravstor når det gjaldt komponeringsstedet. Der måtte ha absolutt ro, ligge i landlige og idylliske omgivelser, ha en inspirerende utsikt fra vinduene og kunne disponeres bare av ham til alle døgnets tider. Det kunne kort sagt ikke bare være et rom der de bodde.

Den første sommeren foreldrene bodde i Sandviksveien, sommeren 1873, gikk derfor Edvard med sin gode venn Frantz Beyer, og lette etter egnede steder i nærheten. De kom også til Elsesro, og spurte om her fantes et stille sted han kunne få låne. Svaret var først negativt, her fantes ikke noe ledig rom. Men da lysthuset i parken kom på tale, var eieren likevel villig til å låne det ut, det sto jo nå bare tomt likevel. Det fortelles fra en av de som var med, at Grieg hoppet og skrek: "Ka seier De, mann?" Så kastet han seg ned i gresset og rullet rundt av bare glede.

Her satt han da både denne sommeren og neste og komponerte det han hadde fått i oppdrag å komponere. Den første sommeren gjaldt det intet mindre enn en hel opera. Bjørnstjerne Bjørnson – som Grieg kjente godt fra Christiania – holdt på å skrive librettoen (teksten), og Grieg skulle komponere musikken. Handlingen var lagt til sagatiden, med kong Olav Tryggvason som hovedperson. Her skulle hele den gamle norske folkesjel komme til uttrykk gjennom landets to mest nasjonalistisk innstilte kunstnere!

Det var bare den haken ved det, at det kom ikke mer tekst fra Bjørnson. Han var dradd til Italia, lovet å sende tekst derfra, men intet kom. Hans kontinuerlig søkende sinn hadde tydeligvis nå søkt i helt andre retninger, og opera planene fikk vente.

Vel tilbake i Christiania fikk Grieg så et brev fra Henrik Ibsen, som også oppholdt seg i utlandet. I det ble Grieg forespurt om han var villig til å skrive musikk til skuespillet "Peer Gynt". Det var da aldri oppført, og Ibsen ville nå forsøke å bearbeide det med sikte på en scene-oppførelse.

I mangel på annet oppdrag sa Grieg ja til Ibsen, og kastet seg over den oppgaven i stedet for Bjørnsons opera. Grieg var langt fra ferdig, da han kom med sin familie den andre sommeren, og på nytt installerte seg i lysthuset på Elsesro. Her vet vi at han skrev bl.a. Solveigs avsluttende vuggesang, og deler av musikken til Dovregubbens Hall – "som jeg bokstavelig talt ikke kan tåle å høre på, således klinger det av kukaker, av norsknorskhet og av segselvnokhet!" slik han selv beskriver det i et brev til Frantz Beyer. Det er tydelig at både Ibsen og Grieg oppfattet Peer Gynt som bitende ironi over det norske lynne. Slik ble det nok også oppfattet av det brede publikum, for det bli ikke særlig godt mottatt fra scenen. Det er vi som siden har oppfattet stykket som noe av det kjæreste vi har!

Allerede året etter døde begge foreldrene til Edvard Grieg, og de årlige besøk til Bergen og Sandviken kunne opphøre, inntil Nina og Edvard lykkelig flyttet inn i sitt nybygde Trolldhaugen våren 1885. Der fikk han også sin egen komponisthytte, og trengte ikke lenger lysthuset på Elsesro.

Trygve Fett